

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРОГНОЗУВАННЯ СОБІВАРТОСТІ РЕАЛІЗОВАНОЇ ПРОДУКЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Визначено сутність поняття "собівартість", запропоновано методику прогнозування собівартості реалізованої продукції сільськогосподарського підприємства за допомогою побудови економіко-математичної моделі з урахуванням трендової, циклічної, сезонної та випадкової складових.

Аннотация. Определена сущность понятия "себестоимость", предложена методика прогнозирования себестоимости реализованной продукции сельскохозяйственного предприятия с помощью построения экономико-математической модели с учетом трендовой, циклической, сезонной и случайной составляющих.

Annotation. The essence of the concept "cost" was defined. Methods for predicting the cost of sold products of agricultural enterprises are proposed by building an economic and mathematical model based on the trend, cyclical, seasonal and random components.

Ключові слова: собівартість, витрати, управління витратами, аналіз, прогнозування, модель.

В умовах економічної нестабільності роль собівартості набуває важливого значення і тісно пов'язана з усіма іншими економічними категоріями. Управління витратами на виробництво та собівартістю продукції дає можливість сільськогосподарським підприємствам виносити обґрунтовані рішення про збільшення чи зменшення обсягів виробництва певних видів продукції, визначення цін на продукцію, рентабельність, побудову внутрішньогосподарських відносин. Тому в сучасних умовах є актуальним розвиток теоретичних засад аналітичного забезпечення управління собівартістю продукції сільськогосподарських підприємств у цілому та прогнозування її значень зокрема.

Метою статті є удосконалення аналітичного забезпечення управління собівартістю продукції сільськогосподарських підприємств.

Об'єктом дослідження є собівартість реалізованої продукції.

Предметом дослідження обрано аналітичне забезпечення управління витратами основної діяльності і собівартістю продукції сільськогосподарського підприємства.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: розкрити сутність поняття "собівартість", запропонувати методику прогнозування собівартості реалізованої продукції сільськогосподарського підприємства (на базі ТОВ "Колос Шипуватого").

В економічній літературі зустрічається багато визначень терміна "собівартість". На думку Цал-Цалко Ю. С. [1, с. 6], собівартість – виражені в грошовій формі затрати на витрачені засоби виробництва, оплати праці та соціальні заходи. Н. Ільєнко та С. Савкова [2] вважають, що це вартісна оцінка використання в процесі виробництва природних ресурсів, засобів і предметів праці, послуг та оплати праці працівників. Бойчик І. М. [3] визначає собівартість продукції як грошове вираження витрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції, а на думку Олейника О. В.

та Бойко С. В. [4], собівартість характеризує ефективність всього процесу виробництва на підприємстві, оскільки в ній відображається рівень організації виробничого процесу, технічний рівень, продуктивність праці, частка затрат на виробництво за окремими статтями та елементами й інші витрати на випуск продукції.

Ефективним інструментом досягнення стійких конкурентних позицій підприємств є врахування загальних порівняльних тенденцій розвитку показників підприємства, одним з яких є собівартість реалізованої продукції, виділення їх циклічної, сезонної та випадкової складових [5, с. 140]. Прогнозування значень таких показників із виділенням зазначених складових можливе на основі побудови мультиплікативної моделі декомпозиції динамічного ряду результативного показника підприємства. Модель декомпозиції динамічного ряду відноситься до класу динамічних. У динамічних моделях, на відміну від статичних, фактор часу (t) ураховується як додаткова змінна.

Динамічний ряд собівартості реалізованої продукції підприємства можна подати у вигляді мультиплікативної моделі декомпозиції динамічного ряду:

$$Y = T \times C \times S \times R,$$

де Y – собівартість реалізованої продукції, тис. грн (результативний показник);

T – трендова складова;

C – циклічна складова;

S – сезонна складова;

R – випадкова складова.

Динамічний ряд собівартості реалізованої продукції ТОВ "Колос Шипуватого" наведено на рис. 1. Виходячи з динаміки собівартості реалізованої продукції, слід зазначити, що зростання показника характерне у 3 – 4 кварталах, однак із певним проміжком часу.

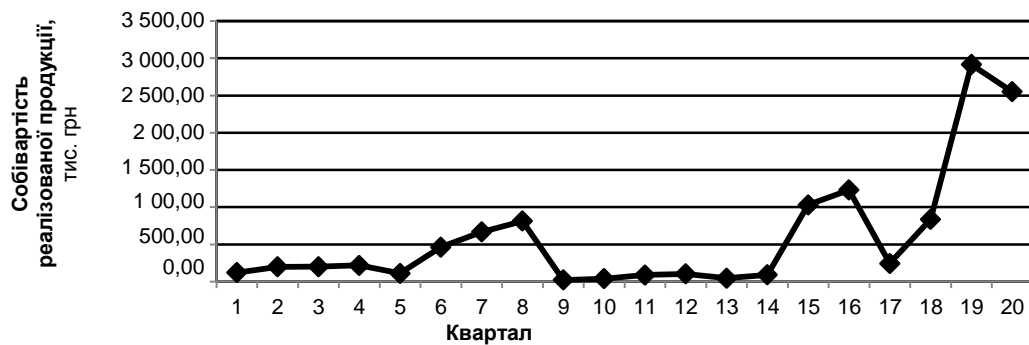

Рис. 1. Динамічний ряд собівартості реалізованої продукції ТОВ "Колос Шипуватого" за період 2008 – 2012 рр.

Трендову складову моделі декомпозиції динамічного ряду наведено на рис. 2.

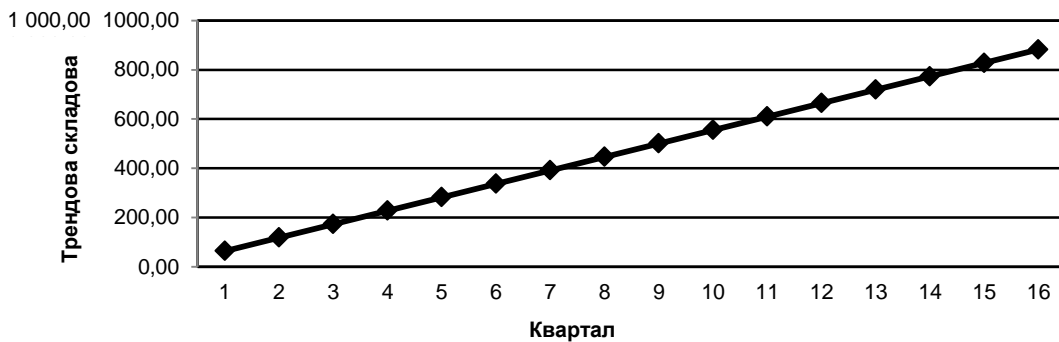

Рис. 2. Трендова складова моделі декомпозиції динамічного ряду собівартості реалізованої продукції ТОВ "Колос Шипуватого" за період 2008 – 2012 рр.

Слід навести графічно на рис. 3 значення циклічної складової, що буде вказувати на тенденцію зниження (зростання) собівартості реалізованої продукції за аналізований період, які пов'язані зі впливом економічних циклів (спад або зростання економічних показників).

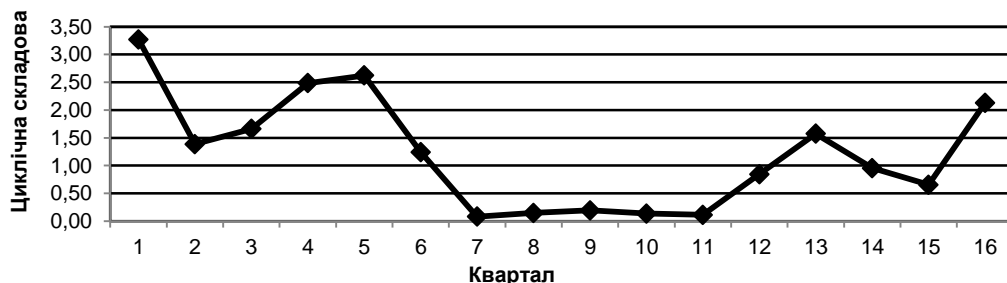

Рис. 3. Циклічна складова моделі декомпозиції динамічного ряду собівартості реалізованої продукції ТОВ "Колос Шипуватого" за період 2008 – 2012 рр.

Як видно з рис. 3, для ТОВ "Колос Шипуватого" характерна певна циклічність у провадженні господарської діяльності, а також можлива сезонність.

Досить часто в діяльності сільськогосподарських підприємств спостерігається вплив випадкових факторів, що не залежать від сезону, стадії економічного циклу підприємства чи результатів його діяльності.

Динаміку випадкової складової моделі декомпозиції динамічного ряду наведено на рис. 4.

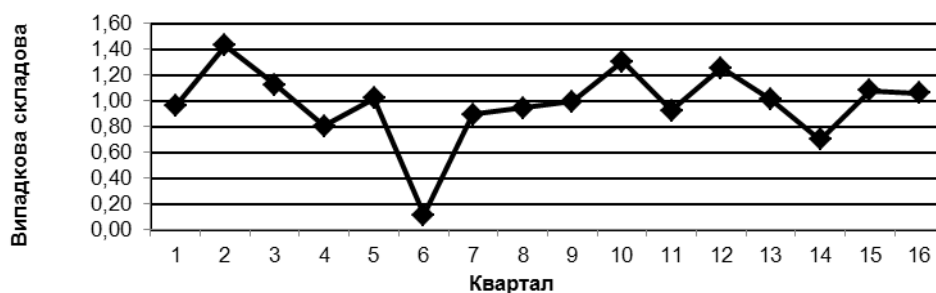

Рис. 4. Випадкова складова моделі декомпозиції динамічного ряду собівартості реалізованої продукції ТОВ "Колос Шипуватого" за період 2008 – 2012 рр.

Одним із найважливіших етапів побудови мультиплікативної моделі декомпозиції динамічного ряду є визначення прогнозних значень досліджуваного показника з урахуванням трендової, сезонної та циклічної складових економіко-математичної моделі. Визначення прогнозного періоду 2013 – 2016 рр. обґрунтовано обмеженою кількістю наявних даних за період, який аналізується.

Прогнозні значення собівартості реалізованої продукції підприємства з урахуванням трендової складової наведено на рис. 5.

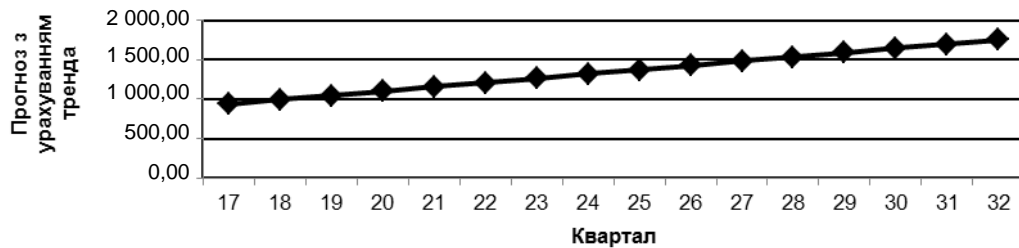

Рис. 5. Прогнозні значення собівартості реалізованої продукції ТОВ "Колос Шипуватого" з урахуванням трендової складової

Графічне зображення прогнозних значень з урахуванням трендової складової вказує на подальше стабільне зростання до 2016 р. включно, собівартість реалізованої продукції підприємства при незмінності інших умов внутрішнього та зовнішнього середовища.

Прогнозні значення собівартості реалізованої продукції підприємства з урахуванням трендової та сезонної складових наведено на рис. 6.

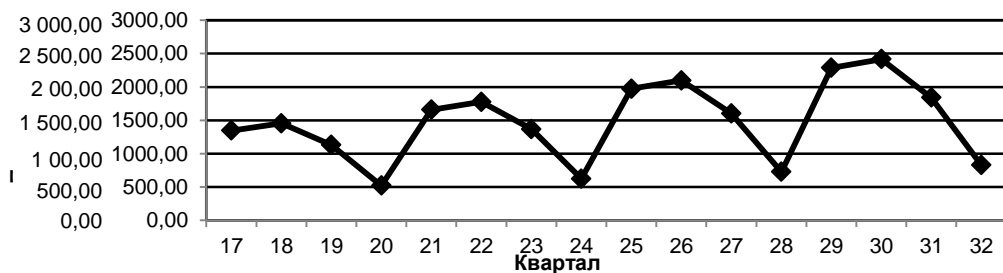

Рис. 6. Прогнозні значення собівартості реалізованої продукції ТОВ "Колос Шипуватого" з урахуванням трендової та сезонної складових

Так, відповідно до розрахунків кожного року, починаючи з 2-го кварталу, собівартість продукції буде знижуватися. Це можна пояснити тим, що саме у 2-му кварталі проходять усі основні сільськогосподарські роботи, які пов'язані з вирощуванням продукції рослинництва. Тобто основні заходи щодо зниження собівартості необхідно проводити саме в 1 – 2-му кварталах.

Прогнозні значення собівартості реалізованої продукції підприємства з урахуванням трендової, сезонної та циклічної складових подано на рис. 7.

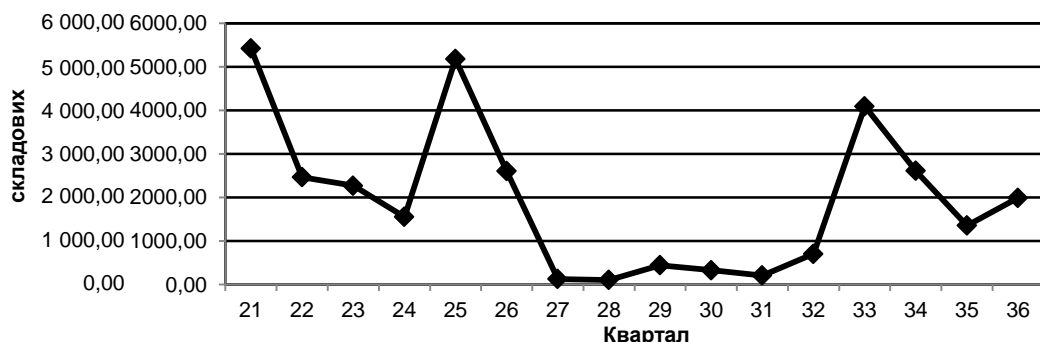

Рис. 7. Прогнозні значення собівартості реалізованої продукції ТОВ "Колос Шипуватого" з урахуванням трендової, сезонної та циклічної складових

Графічна інтерпретація прогнозних значень собівартості реалізованої продукції вказує на можливе повторення економічного циклу періоду 2008 – 2012 рр. Побудовані прогнози свідчать про зниження собівартості значними темпами, особливо у 2014 – 2015 рр. порівняно з 2012 – 2013 рр.

Виділення трендової складової моделі дозволяє зробити висновок про ймовірне стабільне зростання собівартості реалізованої продукції ТОВ "Колос Шипуватого" у період 2013 – 2016 рр. Динаміка циклічної складової

вказує на наявність можливості зниження собівартості реалізованої продукції в прогнозованому періоді. Окрім того в діяльності підприємства чітко простежується сезонність, що дає можливість регулювати витрати на вирощування продукції рослинництва шляхом пошуку більш ефективних і одночасно менш витратних мінеральних добрив, способів обробки земельних ділянок тощо. Проте не слід забувати про досить високу ймовірність впливу випадкових факторів, що характерні для діяльності сільськогосподарських підприємств України.

Таким чином, під поняттям "собівартість" слід розуміти показник ефективності виробництва, величина якого може бути виражена у фізичній або грошовій формі та дорівнює сумі всіх витрачених ресурсів на створення та реалізацію продукції.

Оскільки від ефективності управління собівартістю реалізованої продукції залежать результати діяльності сільськогосподарського підприємства, то окрім проведення аналізу собівартості доцільним є прогнозування. Запропонована мультиплікативна модель декомпозиції динамічного ряду є одним із можливих алгоритмів побудови прогнозу собівартості реалізованої продукції сільськогосподарських підприємств, оскільки для цих підприємств характерною є сезонність господарської діяльності.

Наук. керівн. Яртим І. А.

Література: 1. Цал-Цалко Ю. С. Витрати підприємства : навч. посібн. / Ю. С. Цал-Цалко. – К. : ЦУЛ, 2002. – 656 с. 2. Ільєнко Н. Собівартість продукції та її формування / Н. Ільєнко, С. Савкова // Справочник економіста. – 2005. – С. 5–10. 3. Бойчик І. М. Економіка підприємства : навч. посібн. / І. М. Бойчик. – К. : Атіка, 2004. – 480 с. 4. Олейник О. В. Аналітико-контрольне значення калькулювання в системі економічної інформації хозяйствующего субъекта [Текст] / О. В. Олейник, С. В. Бойко // Развитие бухгалтерского учета и контроля в контексте европейской интеграции : монографія. – Житомир ; Краматорск : ЧП "Рута". – 2005. – 588 с. 5. Московчук А. Т. Аналітичне забезпечення управління витратами [Електронний ресурс] / А. Т. Московчук, В. І. Ліщук, І. О. Московчук. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/en_em/2008_5_2/Zbirnik_EM_08_2_42.pdf. – Назва з екрану.